

§ 73

Dnr 2025/00090

Remiss av SOU 2024:74 Fler vägar till arbetslivet

Kommunstyrelsens beslut

Remissvaret godkänns och överlämnas till Utbildningsdepartementet.

Ärendebeskrivning

Smedjebackens kommun ska inkomma med betänkande och synpunkter på remissen "Fler vägar till arbetslivet" (SOU 2024:74). Remissen är utsänd av Utbildningsdepartementet.

Remissvaret har skrivits och utformats i samarbete med chef för gymnasiet på Västerbergslagens utbildningsförbund och utvecklingschef på GYSAM. Svaret är därmed förankrat både lokalt och regionalt.

Remissvar – SOU 2024:74 Fler vägar till arbetslivet

Sammanfattande synpunkter

(Kapitel 5–7, 9–10, 12, 22 och 24, s. 119–149, 221–244)

Smedjebackens kommun ser i huvudsak positivt på utredningen *SOU 2024:74 – Fler vägar till arbetslivet*. Vi välkomnar särskilt de förslag som syftar till att skapa fler vägar in i gymnasieskolan för elever som inte når behörighet till de nationella programmen. Att fler ges möjlighet att genomföra en gymnasial yrkesutbildning är avgörande för att stärka ungas framtida möjligheter på arbetsmarknaden och bidra till en mer inkluderande skola.

Vi delar utredningens uppfattning att det behövs nya och mer flexibla utbildningsformer, särskilt för de elever som idag ofta fastnar i introduktionsprogram utan tydlig riktning. Det är positivt att en tydligare yrkesinriktning föreslås redan från start. Det kan öka motivationen, ge struktur och skapa en tydligare målbild för elever som vill gå en praktisk väg.

Vi är särskilt positiva till att det nya 1900-poängsprogrammet ger större utrymme för yrkesämnen, på bekostnad av gymnasiegemensamma ämnen. Det är en välavvägd förändring som stämmer överens med målgruppens behov och förutsättningar. För många elever är det yrkesförberedande innehållet det mest motiverande och meningsfulla, och att få fokusera på det tidigt i utbildningen kan vara avgörande för att de ska lyckas.

Vi ser också mycket positivt på att yrkesprov föreslås införas (kapitel 10, s. 165–174). Det stärker kopplingen mellan utbildning och arbetsliv och skapar en tydlig och konkret avslutning på utbildningen, med anknytning till

branschens krav. Yrkesprov kan även bidra till att höja statusen på yrkesutbildningar och säkerställa en jämnare kvalitet.

Utredningens förslag att programinriktat val (IMV) ska styras tydligare, utformas i förväg och vara sökbart i gymnasievalet (kapitel 6, s. 135–136) är också något vi tillstyrker. Det ökar både transparensen och rättssäkerheten, och gör det enklare för elever, vårdnadshavare och skolor att planera utbildningsvägen.

Samtidigt innebär förslaget att behörighetskraven till IMV höjs. Enligt utredningen ska elever ha minst 8 godkända ämnen, inklusive svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik, för att antas. Det är ett högre krav än till 1900-poängsprogrammet, där behörigheten föreslås ligga på 6 godkända ämnen utan krav på engelska.

Detta medför att målgruppen för IMV blir betydligt smalare än tidigare. I praktiken är det bara en mindre grupp elever som uppfyller kraven och samtidigt inte redan är fullt behöriga till ett nationellt program. Vi ifrågasätter därför om IMV verkligen fyller en nödvändig funktion framöver – särskilt i relation till det nya 1900-poängsprogrammet som är sökbart, yrkesinriktat och mer tillgängligt.

Frågan är om inte IMV bör avvecklas helt, och att resurserna i stället koncentreras till att utveckla och kvalitetssäkra det nya 1900-poängsprogrammet. Det skulle kunna ge en tydligare struktur, minska överlappningar och skapa en mer rättvis och begriplig väg genom gymnasieskolan för elever med olika förutsättningar.

Samtidigt ser vi ett antal aspekter som behöver förtydligas eller justeras för att reformen ska bli träffsäker och hållbar. Vi vill särskilt lyfta frågor kring utbildningstid för 1900-poängsprogrammet, progression mellan olika utbildningsvägar samt målstyrning och innehåll i det nya Individuella förberedelseprogrammet (IMF). Det är också viktigt att säkra balansen mellan de nya och befintliga programmen, så att inte de längre yrkesprogrammen riskerar att trängas undan.

Yrkesprogram på 1900 poäng

(Kapitel 5, s. 119–134; Kapitel 7, s. 137–147; Kapitel 22, s. 221–228)

Utbildningens längd – ifrågasatt behov av tre år

(Kapitel 5, s. 119–134)

Vi ifrågasätter att 1900 gymnasiepoäng fördelas över tre år och sprids ut på 2 430 undervisningstimmar. En så pass reducerad utbildning i både omfång och teoretiskt innehåll motiverar inte tre års heltidsstudier. Vi anser att två år bör vara huvudregel, med möjlighet till förlängning vid individuella behov.

Utredningens hänvisning till behovet av ”mognad” övertygar inte. I praktiken ser vi att elever på befintliga yrkesprogram ofta anställs redan före examen. Det är därför ologiskt att kräva längre skolgång för en kortare utbildning, med mognad som argument, när samma branscher aktivt rekryterar unga elever direkt från APL.

Utöver ovanstående invändningar vill vi också uppmärksamma den ojämna balansen mellan poängomfattning och undervisningstid. Det föreslagna programmet omfattar 1900 gymnasiepoäng fördelade över 2430 timmar, medan högskoleförberedande program omfattar 2500 poäng men ofta förläggs till omkring 2200 timmar. Det innebär att elever på det nya programmet får fler undervisningstimmar för en kortare utbildning. Det riskerar att skapa en oproportionerlig arbetsbelastning, både för eleverna och för skolorganisationen, och väcker frågan om hur effektivt undervisningstiden används i relation till utbildningens syfte.

Vi föreslår därför att en alternativ modell övervägs, där yrkeskurser förläggs redan under det första året. Det skulle kunna öka elevernas motivation, ge dem en mer konkret inblick i yrkeslivet och skapa en tydligare koppling mellan skola och framtida arbete från start. Det tredje året skulle då kunna vara valbart – antingen för fördjupning, eller som ett steg vidare mot ett längre yrkesprogram beroende på elevens progression och mål.

En tvåårig utbildning skulle:

- ge en snabbare och tydligare väg till arbetslivet för målgruppen,
- minska avhoppet, särskilt bland elever med tidigare skolmisslyckanden,
- frigöra resurser för stödinsatser där de bäst behövs,
- bättre återspegla hur arbetsgivare faktiskt rekryterar,
- och skapa en mer rimlig balans mellan undervisningstid och gymnasiepoäng.

Övergång till 2700/2800 poängsprogram

(Kapitel 7, s. 145–146)

Vi är positiva till möjligheten att elever som påbörjat ett 1900-poängsprogram ska kunna gå vidare till ett 2700/2800-poängsprogram om de uppnår behörighet. Det är viktigt att det finns en väg vidare för elever som utvecklas under utbildningens gång. Samtidigt anser vi att förslaget behöver problematiseras mer än vad utredningen gör.

Ett års studier på ett 1900-poängsprogram ska enligt förslaget kunna ge behörighet till ett fullständigt yrkesprogram om 2700 eller 2800 poäng. Det innebär i praktiken att det öppnas en alternativ väg in i de längre yrkesprogrammen – med lägre krav än den ordinarie antagningen. Detta riskerar att skapa en genväg, där elever kan antas till ett längre program utan att uppfylla den behörighet som annars krävs.

Utredningen ger inga tydliga besked om vilka kunskapsnivåer eller bedömningsgrunder som ska gälla för denna övergång. Det är oklart:

- vilka elever detta faktiskt kommer att gälla,
- vilka förutsättningar skolorna behöver skapa, och
- hur kvaliteten i övergången ska säkerställas.

Förslaget innebär också att elever som inte klarat av grundskolans krav efter nio år, på ett år förväntas uppnå tillräcklig nivå för att fullfölja en treårig yrkesutbildning. Det är en mycket kort omställningstid, och riskerar att skapa orimliga förväntningar både på elever och skolor.

Vi menar att övergången måste regleras tydligare, med nationella ramar för:

- vilka mål som ska vara uppnådda,
- hur bedömningen ska göras, och
- hur skolhuvudmän ska planera för att möjliggöra en reell progression.

Övergången får inte bli en oreglerad omväg runt behörighetskraven till 2700/2800-poängsprogrammen, utan måste säkerställa att eleverna har faktiska förutsättningar att tillgodogöra sig hela utbildningen.

Risk för undanträngning av längre yrkesprogram

(Kapitel 7, s. 137–147; Kapitel 22, s. 221–228; Kapitel 24, s. 241–244)

Vi vill lyfta en övergripande oro för att 1900-poängsprogrammen kan bli för attraktiva även för elever som har kapacitet att bli fullt behöriga. Det finns en risk att dessa elever sänker sina förväntningar på sig själva och i stället väljer 1900-poängsprogrammet, trots att de skulle kunna klara ett längre yrkesprogram på 2700 eller 2800 poäng. Det kan leda till att de längre programmen väljs bort, vilket på sikt kan försvaga utbildningsnivån, begränsa elevers framtida valmöjligheter och påverka samhällets kompetensförsörjning negativt.

Samtidigt föreslår utredningen att behörighetskraven till de längre yrkesprogrammen höjs, från 8 till 12 godkända ämnen. Det innebär att målgruppen för 2700/2800-poängsprogrammen kommer att krympa, vilket även utredningen konstaterar. Detta riskerar att skapa en situation där färre elever både kvalificerar sig för och väljer de längre yrkesutbildningarna – trots att de i många fall leder till bättre etablering på arbetsmarknaden eller vidare studier.

Vi ser också behov av att ifrågasätta varför just avståndet till högskoleförberedande program ska minska. Yrkesprogrammen har ett annat syfte och bör få utvecklas utifrån sina egna mål. Att höja antagningskraven till yrkesprogrammen för att göra dem mer "likvärdiga" med högskoleförberedande utbildningar riskerar att gå ut över deras

tillgänglighet, särskilt för elever med praktisk begåvning men svagare skolbakgrund.

Samtidigt vill vi understryka att införandet av ett 1900-poängsprogram är ett mycket positivt steg för de elever som i dag står långt från behörighet. För dessa elever sänks tröskeln till gymnasieskolan på ett konkret och meningsfullt sätt, vilket kan skapa motivation, öka delaktigheten och ge en väg vidare som tidigare saknats. Det är viktigt att denna möjlighet finns – men att den används med omsorg, så att elever får stöd att sikta så högt de kan och inte fastnar i en utbildningsväg som begränsar deras framtida val.

IMF – Individuellt förberedelseprogram

(Kapitel 6, s. 135–136; Kapitel 24, s. 231–240)

Vi är positiva till att dagens individuellt alternativ (IMA) ersätts med ett samlat, mer flexibelt Individuellt förberedelseprogram (IMF). Det kan ge bättre möjligheter att anpassa utbildningen efter elevens behov och skapa en tydligare struktur för skolor och huvudmän. Samtidigt ser vi en tydlig risk för otydlighet i programmets syfte och innehåll.

Enligt utredningen ska IMF kunna innehålla en kombination av grundskoleämnena, gymnasiegemensamma ämnen, yrkesämnena, praktik och andra insatser. Vi menar att detta ställer stora krav på struktur, vägledning och målstyrning. Det är fortfarande grundskolebetyg som avgör behörighet till nationella program, inte gymnasiebetyg. Mot den bakgrunden ifrågasätter vi att elever inom IMF ska lägga tid på gymnasieämnena innan de har uppnått behörighet.

För elever som inte går vidare till ett nationellt program eller programinriktat val efter ett år föreslår utredningen att IMF i huvudsak ska innehålla arbetsmarknadsinriktad utbildning, där eleven ska erbjudas minst 400 gymnasiepoäng karaktärsämnena från ett yrkesprogram. Syftet är att ge även dessa elever en tydligare yrkesinriktning, men vi menar att det finns en risk att detta leder till ett alltför standardiserat krav som inte tar tillräcklig hänsyn till den faktiska målgruppen för IMF.

Införandet av 1900-poängsprogrammen kommer att ta emot stora delar av den elevgrupp som idag går IMA. Det innebär att de elever som i framtiden går IMF i många fall kommer att ha betydligt större behov och stå ännu längre från både grundskolebehörighet och gymnasiegemensamma mål. Det är därför inte rimligt att dessa elever förväntas läsa omfattande gymnasiekurser redan efter ett år. I praktiken innebär det att man riskerar att ställa för höga krav på en liten grupp med stora behov – och samtidigt skapa ett krångligt och svårtillgängligt programupplägg.

Vi ser därför en risk för att:

- elever får splittrade utbildningsplaner utan tydlig riktning,
- studietiden förlängs utan att närma sig målet om behörighet,
- huvudmän får svårt att säkerställa likvärdig kvalitet och uppföljning.

Vi föreslår att IMF i första hand ska fokusera på:

- att bygga behörighet via grundskoleämnen,
- att använda gymnasie- och yrkesämnena endast i den mån de stödjer progressionen mot behörighet eller arbete,
- att utformas med tydliga, individuellt anpassade mål och regelbunden uppföljning i elevens studieplan.

För att IMF ska bli en fungerande och rättssäker utbildningsform krävs att förväntningarna anpassas efter verkligheten – inte efter systemets logik.

Avslutande sammanfattning

Smedjebackens kommun välkomnar de ambitioner som utredningen visar för att skapa fler och bättre anpassade vägar in i gymnasieskolan. Förslaget om ett nytt 1900-poängsprogram, tillsammans med reformerade introduktionsprogram, har potential att göra gymnasieskolan mer inkluderande, mer meningsfull och bättre anpassad efter elevers olika förutsättningar. Vi ser särskilt positivt på den tydligare yrkesinriktningen, det ökade inslaget av arbetslivsanknytning och de förstärkta möjligheterna till progression. Samtidigt vill vi betona vikten av att reformerna utformas med omsorg, med realistiska krav och tydliga ramar – för att säkerställa att ingen elev hamnar mellan stolarna. Med rätt justeringar och förtydliganden kan utredningens förslag lägga grunden för ett mer flexibelt och rättvist utbildningssystem som stärker ungas väg till arbete och egen försörjning.

Beslutsunderlag

Kvalitet- och kommunikationschefens tjänsteskrivelse

Remiss SOU 2024:74 Fler vägar till arbetslivet

Kommunstyrelsens arbetsutskott 2025-04-29 § 69